

DR. BOZSIK GABRIELLA

főiskolai tanár

Eszterházy Károly Főiskola

Magyar Nyelvészeti Tanszék

Eger

Egy új névtani kiadvány a szótárhasználati kompetencia fejlesztéséhez

Közismert a magyartanárok számára megfogalmazott egyik lényeges tantervi előírás, amely szerint az anyanyelvi órákon a tanulónak meg kell ismerkedniük a legfontosabb szótárakkal, hisz csak így képesek utánanézni szófajtani, helyesírási, etimológiai stb. problémáiknak. A szakembereknek, a kutatóknak, a tanároknak, a hallgatóknak stb. készült akadémiai kiadványok mintájára gyakran születnek meg rövidebb terjedelmű, könnyebben értelmezhető és kezelhető ún. diákszótárak (például a *Szinonimaszótár diákoknak*, *Képes diákszótár*, *Magyar helyesírás – Diákszótár*, *Idegen szavak és kifejezések – Diákszótár*). Tapasztalatok szerint a szótárak tartalmát, használatát bemutató óra sokkal eredményesebb, élményszerűbb lesz, ha iskolai vagy városi könyvtárban tartjuk. Változatos, érdekes gyakorlatokkal, ügyes motivációval el kell jutnunk oda, hogy tanítványaink minél nagyobb jártasságot szerezzenek a szótárak használatában.

Fercsik Erzsébet és Raátz Judit 1997-ben a Korona Kiadó közreműködésével megjelentette a *Hogy hívnak? Könyv a keresztnevéről* című kötetét, amelyben közel száz (férfi- és női) nevet mutattak be. Akkor a bevezetésben a következő sorokat olvashattuk: „Ez a könyv elkészült, de a nevekkel való foglalkozást nem hagytuk abba. Reméljük, újabb nevekkel, kibővített fejezetekkel egyszer még lesz folytatása ennek a munkának.” Több mint tíz év elteltével, az elmúlt év tavaszán a jól ismert névkutatóknak, az ELTE tanárainak megvalósult a vágyuk. A korábbinál jóval nagyobb terjedelmű és formátumú, sokkal gazdagabb névanyagot tartalmazó munka született meg: a *Keresztnevék enciklopédiája*. Alcíme: *A leggyakoribb női és férfinevek*. A Tinta Könyvkiadó népszerű sorozatának, „*A magyar nyelv kézikönyvei*”-nek ez a XVI. kötete.

A szerzők ugyan *Előszónak* nevezték a 7–23. oldalon található bevezetést, de ez valójában egy ügyesen összeállított, olvasmányos stílusban megírt névtani fejezet, amely tárgyalja többek között a név fogalmát, a nevek különböző fajtáit, sőt a névadási szokásokat is. A magyar keresztnévkinccs eredetéről is kapunk egy viszonylag részletes áttekintést.

A *Tájékoztatóból* (24–9) értesülünk arról, hogy a 2007. január elsején leggyakoribbnak tartott 100 női és 100 férfinév kerülhetett bele az enciklopédia legfontosabb, leghosszabb és legérdekesebb fejezetébe, a szótári részbe.

A 200 név bemutatása az egyes névcikkekben a következő szempontok szerint történt: *Eredete, Védőszentje, Névnappja, Gyakorisága, Becézése, Rokon neve, Női-férfi párja, Idegen megfelelői, Családnévként, Híres viselői, Művészetben, Földrajzi névként, Népszokások, Szólas, Csúfoló, Köznevesülve*. Már ez a felsorolás is azt sugallja, hogy a szerzőpáros elsődleges szándéka a minél alaposabb, sokoldalúbb bemutatás volt számos adat, idézet, példa stb. segítségével. Így a gondosan összeállított, gazdag tartalmú névcikkek tanulmányozása tanárnak és diáknak lehetővé teszi, hogy nemcsak a nyelvészeti (névtani), hanem a művészettörténeti, a földrajzi, az irodalmi, a néprajzi, a történelmi, a zenetörténeti, az idegen nyelvi, sőt a bibliai

ismereteik is jelentősen gyarapodjanak. E tekintetben is újszerű, a korábban kiadott, ilyen tartalmú könyvektől eltérő, és az iskolai kompetenciafejlesztésben is igen jól használható Fercsik Erzsébet és Raátz Judit gyűjteménye.

A szöveges magyarázatokat, a hangulatos, kedves mondókákat, csúfolókat számos ábra, névfa teszi szemléletesebbé, amelyek egy része a becéző, a másik része a rokon neveket csoportosítja.

A hasznos *Keresztnevek naptára*, valamint az *Ábrajegyzék* és a *Mutató* zárja a kötetet.

A következőkben szeretnénk bemutatni néhány olyan gyakorlatot, amelyet meggyőződésünk szerint 11 éves kortól eredményesen lehet alkalmazni az anyanyelvi órákon, illetve az órán kívüli készségfejlesztésben is. Ezek megoldásához, ellenőrzéséhez pedig elengedhetetlenül fontos a *Keresztnevek enciklopédiájának* forgatása.

1. Tudod, milyen eredetű a keresztneved? Keresd meg, és olvasd el róla minden fontos tudnivalót!
2. Keresd meg a kötetben szüleid és testvére(i)d keresztnevét! Mondd el nekik, mit olvastál a nevükről!
3. Az alábbi szólásokban milyen keresztnevet fedeztél fel? Mit tudsz róluk? Olvasd el a hozzájuk tartozó névcikkeket!

Szép, mint hajnal a kéményen.
Ideje már, mint Pöre Vera férjhezmenésének.
Úgy örül, mint Vak Laci a fél szemének.
Nekidől, mint tivadari kutya az árvíznek.

4. Mely személynevek cikkében találd meg a következő földrajzi neveket?

<i>Albertfalva:</i> _____	<i>Zagyvapálfalva:</i> _____
<i>Jánossomorja:</i> _____	<i>Pirosd:</i> _____
<i>Vácszentlászló:</i> _____	<i>Szentmargithegy:</i> _____
<i>Baktalórántháza:</i> _____	<i>Bükkszenterzsébet:</i> _____

5. Ki a védőszentje az alábbi nevű személyeknek?

<i>Balázs:</i> _____	<i>Ilona:</i> _____
<i>Fanni:</i> _____	<i>Réka:</i> _____
<i>Gábor:</i> _____	<i>Vivien:</i> _____

6. Milyen népszokásokat ismersz a felsorolt nevekhez kapcsolódóan? Ismereteidet bővítsd és ellenőrizd a kötet segítségével!

<i>Vince:</i> _____	<i>Mária:</i> _____
<i>Márton:</i> _____	<i>Anna:</i> _____
<i>Ferenc:</i> _____	<i>Katalin:</i> _____
<i>Tamás:</i> _____	<i>Orsolya:</i> _____

7. Nevezd meg, mely személynevek köznevesültek az alábbi szóösszetételekben!

angyalfü, angyalgyökér: _____ kláriskorall: _____
 bálínthal, bálíntháló: _____ martinkemence: _____
 boglárkőköröcsin: _____ pityisári, sárinyavalya: _____
 petikebogár: _____ rózsabogár, rózsabarack: _____

8. A *Barbara*, a *Bettina* és a *Borbála* nevek rokonságban vannak egymással. Keress minél több becézett változatot mindháromra!

<u>Barbara</u>	<u>Bettina</u>	<u>Borbála</u>
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

9. Milyen idegen megfelelőit ismered a következő keresztnemeknek?

Zsófia: _____	Krisztián: _____
Ferenc: _____	Irén: _____
Antal: _____	Károly: _____

10. Melyik keresztnévet becézzük? Ismerd fel és írd le!

Rola, Roli, Rolló, Rolcsi: _____
Sanci, Senyó, Sandri, Sanka: _____
Paja, Palkó, Patya, Patyó: _____
Zuzka, Zsazsa, Zsuska, Zsizi: _____
Pirka, Píró, Pircsi, Piru: _____
Dinus, Edike, Educi: _____
Nikóka, Niki, Kolett: _____

11. Válogasd ki az alábbi felsorolásból a héber, a germán, a latin, a görög és a magyar neveket! Megoldásod ellenőrizd az enciklopédiával!

Héber	Germán	Latin	Görög	Magyar				
<i>Ilona</i>	<i>Erzsébet</i>	<i>Ágnes</i>	<i>Klára</i>	<i>Etelka</i>	<i>Éva</i>	<i>Ildikó</i>	<i>Györgyi</i>	<i>Ida</i>
<i>Margit</i>	<i>Edina</i>	<i>Csilla</i>	<i>Beatrix</i>	<i>Emese</i>	<i>Kinga</i>	<i>Julianna</i>	<i>Judit</i>	
	<i>Katalin</i>	<i>Irma</i>	<i>Krisztina</i>	<i>Klaudia</i>	<i>Hajnalka</i>			

12. Több névnek van női és férfi változata is. Keresd meg a névpár hiányzó tagját!

Női név	Férfi név
<i>Julianna</i>	_____
_____	<i>Alex</i>
_____	<i>Valentin</i>
<i>Henrietta</i>	_____
_____	<i>Szilveszter</i>
_____	<i>Károly</i>

A szerzők nem nevezték meg, hogy mely korosztálynak és valójában kiknek íródott a kötet. Az elmondottak alapján viszont jószívvel ajánlhatjuk mindazon diákoknak és felnőtteknek, akik a kíváncsiságtól vezérelve nemcsak a saját nevük jelentését, eredetét szeretnék pontosabban megismerni, hanem szívesen olvasnának, megtudnának többet a napjainkban gyakran előforduló *Fanni, Marcell, Henrik, Vince, Adrián* stb. keresztnevekről. A magyartanárok pedig, tanítsanak a 1–12. osztály bármelyikében, hiteles, gazdag forrásból meríthetnek példanyagot, magyarázatokat a névtani ismeretek elsajátíttatásához, és kedvet ébreszthetnek a nevek csodálatos világának tanulmányozásához.

KOVÁCS ESZTER
 egyetemi tanár
 Pannon Egyetem Veszprém
 Bölcsészettudományi Kar
 Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Pilinszky János: Jelenések VIII. 7. című művének szövegtani értelmezése

Pilinszky költeményében az explicit (kifejtett) és az implicit (kikövetkeztethető) jelentéshetőségek függvényében – a forma (mint az adott gondolat mindenkori hordozója), a tagmondatok közötti grammatikai viszony – a struktúra feltárásával teszek kísérletet a lírai szöveg megközelítésére. Nem műelemzést végzek, a hangsúly a líra szubjektív befogadására helyeződik.

Pilinszky verseihez „teremtett” szituáció szükséges, pedagógiai beágyazhatósága a tizenévesek körében nem egyértelmű, éppen ezért, mint maga a mű, a befogadás folyamata is nyitott, a befogadóval zárul.

Jelenések könyve 8. fejezet 6-7. versek (az újfordítású biblia szerint)

Pilinszky János: Jelenések VIII. 7.

és lát az isten égő mennyeket | 1. |
 s a menny színén madarak szárnya-röptét | 2. |
 és látja mint merülnek mind alább | 3. |
 a tűzkorongon átkerülni gyöngék | 4. |